

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАСАД ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ ВИХОВАННЯ А.С. МАКАРЕНКА У ВИХОВНІЙ РОБОТІ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Статтю присвячено аналізу шляхів реалізації основних засад педагогічної теорії виховання А.С. Макаренка у виховній роботі загальноосвітнього навчального закладу. Досліджено форми та методи виховної роботи у сучасній школі.

Ключові слова: виховна робота, педагогічна теорія виховання А.С. Макаренка.

Сучасна школа має забезпечувати формування особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реалізації та перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя у постійно змінюваному, конкурентному взаємозалежному світі [1].

Основою розбудови системи виховання у навчальному закладі має бути забезпечення громадянського, патріотичного, морального, трудового виховання, формування здорового способу життя, соціальної активності, відповідальності та толерантності.¹

Реалізація цих завдань з урахуванням положень педагогічної теорії виховання А.С. Макаренка дає змогу здійснювати переорієнтацію системи виховної роботи на послідовну демократизацію і гуманізацію виховного процесу; забезпечення відповідності змісту і якості виховання актуальним проблемам та перспективам розвитку особистості, суспільства, держави; взаємодію сім'ї, школи, органів управління освітою, дитячих громадянських організацій, місцевої громади, соціальних партнерів; виявлення та психолого-педагогічної супровід обдарованих дітей, забезпечення умов для їх розвитку, соціалізації; відпрацювання системи превентивного виховання дітей; формування ефективної та дієвої системи профілактики правопорушень; формування здорового способу життя як складової виховання, збереження і зміцнення здоров'я дітей; розроблення критеріїв оцінювання якості та результативності виховної діяльності школи, моніторинг рівня вихованості школярів, вад особистісного розвитку, ціннісних пріоритетів учнів 1–11 класів.

Заклади освіти й виховання належать до соціальних інститутів, де відбувається цілеспрямований процес соціалізації. Особливу роль відіграє, безумовно, загальноосвітня школа. Визначальною фігурою, яка забезпечує соціалізацію учнів, є вчитель, його особистісні якості, характер спілкування і взаємодії з учасниками навчально-виховного процесу. Також відомо, що особистість формується у результаті стихійного впливу на неї певної сукупності чинників мікросередовища. Цілеспрямовані й стихійні форми соціалізації забезпечують формування у дитини тих конкретних особистісних рис і якостей, завдяки яким вона залучається до життєдіяльності суспільства.

Складні соціальні процеси, що супроводжують життя нашого суспільства, змінили кардинально середовище, в якому в дитини формується позитивний соціальний досвід, засвоюються певні стереотипи поведінки. Сьогодні все частіше ми констатуємо те, що суттєво змінився як вчитель, так і учень. Сучасні школярі

відрізняються своєю поведінкою та психологічними особливостями від існуючих стереотипів. У сучасній школі багато уваги приділяється пошуку сучасних засобів формування громадянської компетентності учнів, засобів соціалізації. Соціалізація у широкому значенні – це розвиток людини як соціальної істоти, становлення її як особистості. Спілкування, навчання, гра, праця та інші види соціальної діяльності дитини лежать в основі механізмів соціалізації.

Мета статті – проаналізувати шляхи реалізації основних засад педагогічної теорії виховання А.С. Макаренка у виховній роботі загальноосвітнього навчального закладу.

Дослідженню й апробації цілеспрямованих засобів соціалізації значну увагу приділяв класик вітчизняної педагогіки А.С. Макаренко. Він широко використовував проектування людської особистості, включення в єдиний процес виховання та розвитку, виховання у колективі й через колектив.

Виховна система школи включає спеціально організований процес формування й сприйняття учнями гуманних цінностей та зразків громадянської поведінки, формування людини нового типу, людини інтелектуальної, творчої, ініціативної та самостійної, з почуттям національної гідності. Сьогодні саме в школі створюється така модель людських відносин, така атмосфера духовності, емоційності людської особистості, якої так не вистачає в дійсності.

Оновлення змісту та форм виховання у школі здійснюється на основі нового уявлення про його роль у соціалізації особистості. Основа сучасних педагогічних підходів у вихованні – це прийняття дитини як особистості, визнання її індивідуальної своєрідності, її права на виявлення свого “Я” на тому рівні розвитку, якого вона досягла у своєму житті.

Особливості впровадження сучасних виховних технологій, оновлення змісту виховання на засадах нового бачення проблеми становлення людини як розвинутої особистості, спроможної створити свій життєвий проект, досліджено у працях А.М. Алексюка, В.І. Каюкова, Г.С. Сизоненка [2; 3].

Засоби соціалізації учнів у виховній системі загальноосвітнього навчального закладу досліджують як науковці, так і практики освітньої галузі. Питання виховної системи класу як способу організації життєдіяльності та виховання класного колективу ретельно досліджено в працях Г.І. Сороки, Р.І. Черновол-Ткаченко [4; 5]. Форми та методи виховної діяльності вивчали О.М. Ворожейкіна, Л.Л. Кацинська, Л.П. Омельченко [6; 7].

Пріоритетними напрямками роботи вчителів, класних керівників є оволодіння сучасними технологіями з метою підвищення результативності виховної роботи, формування класних колективів, розвиток особистості учнів, подолання вад особистісного розвитку, підвищення рівня сформованості ціннісних орієнтацій та пріоритетів у соціально-комунікативній, духовно-катарсичній, пізнавальній, художньо-образотворчій діяльності.

У центрі уваги школи перебуває особистість учня. Система роботи за цим напрямком включає різноманітні форми. На базі ХЗОШ № 36 ми використовуємо вивчення індивідуальних особистості дитини під час відвідування її вдома. Учитель вивчає житлово-побутові умови учня, його оточення, знайомиться із членами сім'ї, аналізує особливості дозвілєвої діяльності тощо. Спілкування адміністрації та вчителів із батьками, ознайомлення з особливостями школи, її традиціями; вивчення соціального запиту батьків – ці заходи мають на меті налагоджен-

ня продуктивної взаємодії між школою та сім'єю учня. Психолог школи двічі на рік визначає особливості дитини. За необхідності надає допомогу учню, батькам, вчителю з питань особливостей психологічного стану дитини, наслідків та результатів соціалізації дитини; психолого-педагогічні семінари для вчителів з питань педагогічної підтримки різних категорій дітей (обдарованих, лідерів, дітей із проявами девіантної поведінки), різних категорій сімей; психолого-педагогічні консультації для батьків. Розробляються та запроваджуються різні варіанти навчальних програм відповідно до потреб розвитку індивідуальних здібностей дітей; створено допрофільні (8–9) класи хіміко-біологічного та філологічного профілів, продовжено навчання у профільних (10–11) класах хіміко-біологічного, філологічного напрямів. Організована робота значної кількості різноманітних гуртків; підтримується зв'язок із позашкільними закладами, працює учнівське самоврядування; організовано відвідування виставок, музеїв, планетарію, культпоходи в театри, кіно тощо. Проводиться моніторинг рівня соціальної активності учнів.

Оновлення системи виховання у школі дає змогу створити єдиний виховний простір, творче виховне середовище, яке характеризується тим, що в ньому відбувається саморозвиток вільної й активної особистості. У творчому середовищі формується особистість, що характеризується активністю освоєння і перетворення навколишнього світу, високою самооцінкою, відкритістю й волею своїх суджень і вчинків.

Виховання як цілеспрямований процес формування особистості здійснюється за допомогою різноманітних методів: формування свідомості (роз'яснення, лекція, бесіда, диспут, приклад); формування суспільної поведінки (педагогічна вимога, громадська думка, створення виховних ситуацій); стимулювання діяльності (змагання, заохочення); контролю й аналізу ефективності виховання.

Форми виховної роботи залежать від змісту та завдань виховної роботи, вікових особливостей вихованців, напрямів діяльності школярів. Це інформаційно-масові (дискусії, диспути, конференції, круглі столи, інтелектуальні аукціони, ринги, вечори, подорожі до джерел рідної культури, історії, укладання книг, альманахів); діяльнісно-практичні (робота творчих груп, осередків, екскурсій, свята, театр-експромт, ігри-драматизації, ярмарки, народні ігри, огляди-конкурси, олімпіади); інтегровані (центри розвитку, шкільні клуби, КВК, фестивалі, науково-практичні конференції, гуртки); діалогічні (бесіди, рольові ігри, рольове спілкування); індивідуальні (діагностико-корекційна робота, доручення, творчі завдання, звіти); наочні (шкільний музей, українська світлиця, виставки дитячої творчості, книжкові виставки, тематичні стенди тощо).

Задоволенню інтересів, виявленню здібностей та нахилів *учнів* сприяє робота шкільної наукової організації. Для розвитку творчих нахилів дитини важливе значення мають як її природні властивості, так і середовище, в якому вона виховується, а також особистісний вплив талановитого педагога.

Учнівське самоврядування – це школа лідерів, школа виховання соціально активних, гуманістично-спрямованих особистостей із глибоко усвідомленою громадянською позицією, відчуттям національної свідомості.

Учнівське самоврядування ми розглядаємо як педагогічний засіб розширення діапазону діяльності дорослих і дітей, можливостей для їхньої співдружності, творчого пошуку, ініціативи, виховання у дітей почуття господаря школи.

Основна мета розбудови самоврядування – навчити дітей жити й діяти серед цивілізованих людей на користь собі та іншим, створити умови для підви-

шення інтелектуального рівня, розвитку творчості учасників навчально-виховного процесу.

Основною перевагою учнівського самоврядування є те, що кожний учень виконує різні функції в управлінні класом і школою, є й організатором, й виконавцем. Постійна зміна соціальних ролей сприяє розвитку відчуття впевненості в собі та своїх діях, набуттю досвіду спілкування із товаришами, формує почуття справедливості та вміння об'єктивно оцінювати свої вчинки. Ми розглядаємо самоврядування як складову загальної проблеми становлення колективу. До виховних заходів залучається велика кількість учнів, що дає змогу розкриттю та розвитку особистості учнів. Члени учнівського самоврядування мають можливість розвивати лідерські якості, таланти, залучати однокласників до активної діяльності, вони є ініціаторами і реалізаторами цікавих справ у класах та школі.

Висновки. Реалізація засад педагогічної теорії виховання А.С. Макаренка у виховній роботі загальноосвітнього шкільного закладу сприяє соціальній адаптації учнів, забезпечує реалізацію особистісно орієнтованого підходу до виховання, дає змогу гарантувати високу ефективність виховного процесу.

Список використаної літератури

1. Табачник Д.В. Матеріали III Всеукраїнського з'їзду працівників освіти : збірник матеріалів / [під ред. Д.В. Табачника]. – К. : Чернівці : Букрек, 2011. – 400 с.
2. Сазоненко Г.С. Перспективні освітні технології : наук.-метод. посіб. / [під ред. Г.С. Сазоненко]. – К. : Гопак, 2000. – 560с.
3. Моделі розвитку сучасної української школи (2006; Київ) : матер. Всеукраїнська науково-практична конференція 11–13 жовт. 2006 р. / [редкол. : Н. М. Бібік та ін.]. – К. : СПД Богданова А.М., 2007. – 240 с.
4. Сорока Г.І. Виховна система класу : навчальний посібник / Г.І. Сорока, Р.І. Черновол-Ткаченко. – Х. : Світ дитини, 1999. – 184 с.
5. Сорока Г.І. Актуальні проблеми виховання : метод. реком. / Г.І. Сорока. – Х. : ХДПУ ім. Г.С. Сковороди, 2000. – 38 с.
6. Омельченко Л.П. Громадянське виховання / Л.П. Омельченко. – Х. : Основа, 2007. – 224 с.
7. Ворожейкіна О.М. Мій клас – випускний! / О.М. Ворожейкіна. – Х. : Основа, 2008. – 202 с.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2013.

Рычкова Л.В. Реализация принципов педагогической теории воспитания А.С. Макаренко в исправительной работе современной школы

Статья посвящена анализу путей реализации основных положений педагогической теории воспитания А.С. Макаренко в воспитательной работе общеобразовательного учебного заведения. Исследуются формы и методы воспитательной работы в современной школе.

Ключевые слова: воспитательная работа, педагогическая теория воспитания А.С. Макаренко.

Rychkova L. Implementation of the principles of pedagogical theory of education, A. Makarenko in the correctional work of the modern school

The article is dedicated to the analysis of the ways of realisation of the main concepts of A.S. Makarenko pedagogical educational theory in educational work of the educational establishment. In this article forms and methods of educational work in modern school are analyzed.

Key words: educational work, teaching the theory of education A. Makarenko.